

Ulp Destanı'ndaki İyi Ruhlar¹

Gökçe Yükselen PELER² & Muhammed Burak GÜNERİ³

Öz: Çuvaş Edebiyatı, -özellikle de Halk Edebiyatı açısından- çok zengindir. Destanlar, masallar, atasözleri ve hikâyeler bu edebiyat içerisinde geniş yer bulmaktadır. Bunların içerisinde en önemlisi de muhakkak ki Çuvaş Edebiyatı ve Çuvaş halkı için büyük önem arz eden “Ulp Destanı’dır.” Ulp Destanı, kahramanlık konulu bir destandır. Ulp, bütün mücadelesini halkı ve vatanı için veren; mitolojik özelliklere sahip bir destan kahramanıdır. Destanda Çuvaş halkı için yaptıkları sadece savaş meydanlarındaki mücadelelerinden ibaret değildir. O, Çuvaş Türklerinin hayatının her anında onlara yardım eden bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Çuvaş Türklerinin dünyaya olan bakışları, geçirdikleri tarihî ve kültürel süreç, bu tür bir kahraman yaratmalarına olanak sağlamıştır. Çuvaş halkı içerisinde oluşan mitolojik unsurlar, ritüeller, Çuvaş Türklerinin geleneklerini, göreneklerini ve inanışlarını da oluşturmuştur. Çuvaş Türklerinin yaşayış biçimleri hakkında geniş bilgiler barındıran Ulp Destanı, birçok konuya değinirken iyi ruhların Çuvaş halkının hayatına nasıl etki ettiğinden de bahsetmiştir. Çuvaş Türklerinin arasında farklı isimlerle anılan bu ruhlar çeşitli görevler üstlenmişlerdir. Bu çalışmanın temeli de Ulp Destanı’nda yer alan bu iyi ruhlara ne gibi isimler verildiği, bunlardan destanda nasıl bahsedildiği, bunların Çuvaş halkı içerisindeki önemi ve Çuvaş Türklerinin bu ruhlarla olan münasebetleri gibi konulardan oluşacaktır.

Anahtar kelimeler: Çuvaş Türkleri, Ulp, Destan, İyi ruh.

Good Spirits in the Ulp Epic

Abstract: Chuvash literature is very rich, especially in terms of folk literature. Epics, tales, proverbs, riddles, and stories have a wide place in this literature. The most important of these is undoubtedly the "Ulp Epic", which is of great importance to Chuvash literature and the Chuvash people. The Ulp Epic is an epic about heroism. Ulp is an epic hero who gives all his struggle for his people and country; he shows the characteristics of a mythological fairy tale hero. However, what he did for the Chuvash people is not limited to his struggles on the battlefield. He appears before us as a hero who helps the Chuvash people at every moment of their lives. The Chuvash people's perspective on the world, the historical and cultural process they went through, allowed them to create such a hero. The mythological elements and rituals that emerged among the Chuvash people also formed the traditions, customs, and beliefs of the Chuvash people. The Ulp Epic, which contains extensive information about the Chuvash lifestyle, touches upon many subjects and also mentions how good spirits affect the lives of the Chuvash people. These spirits, known by different names among the Chuvash, have undertaken various tasks. The basis of this study will consist of topics such as what names were given to these good spirits in the Ulp Epic, how they were mentioned in the epic, their importance among the Chuvash people, and the Chuvash's relations with these spirits.

Key Words: Chuvash Turks, Ulp, Epic, Good spirit.

¹ Bu makale, Erciyes Üniversitesi SYL-2024-13215 kodlu Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen “Çuvaş Türkçesi Ulp Destanı'nın Gramatikal Dizini” adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: gokcepeler@erciyes.edu.tr ORCID: [0000-0002-9604-5101](https://orcid.org/0000-0002-9604-5101)

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı. E-posta: burakgunerieru@gmail.com ORCID: [0009-0006-3180-1777](https://orcid.org/0009-0006-3180-1777)

Giriş

Destanlar; her millet için ehemmiyeti büyük olan, sahip olduğu millete münhasır paha biçilemez eserlerdir. Bir toplumun destanının olması, o toplumun gelecek nesilleri için aktaracağı geniş bir kültürel hazinesinin olduğu gerçeğini açıklar niteliktedir. Millî duyguları öne çıkaran destanlar, buldukları toplum içinde gurur kaynağı olmuştur. Bu gurur, insanların geçmişine dair hafızalarında yer alan ve yazıya dökülmüş haliyle “destan” olarak adlandırdıkları kült eserlere dönüşmesiyle oluşmuştur. Destanlar, hem gelenek ve görenekleri diri tutmayı hem de geçmişe ayna tutarak dersler çıkarmayı sağlarlar. Bu denli önemli kült eserler her toplumun bir destana sahip olmasının gerekliliğini hissettirmektedir. Söz konusu makalenin içeriğini ihtiva eden Çuvaş Türkleri de her toplum gibi bir destanlarının olmasını istiyordu. Ancak Çuvaş Türkleri arasında geçen ve meşhur olan “*Çuvaşların kitabını inek yemiş*” atasözü, Çuvaş Türklerinin bir geçmişinin olduğunu, destana da sahip olabileceklerini ancak bu bilgilerin zamanla yok olduklarını veya kaybolduklarını düşünmelerinden ötürü ortaya çıkmıştır (Yüce, 1996: 208). Çuvaş Türklerinin mensup oldukları bölgedeki baskıcı tutum ve millî kimliklerini unutturmaya yönelik gerçekleştirilen gelişmeler ve bunun dışında “Çuvaş” adının da ilk kez Rus kroniklerinde 16. yüzyılda geçmesi bu tür bir atasözünün çıkmasının hazırlayıcısı olmuştur. Çuvaş Türklerine ait olan alp anlatmaları, kahramanlık anlatmaları, atasözleri, bilmece vb. halk unsurları, bir destanın varlığının olduğunun kanıtları arasında araştırmacılarca kabul edilmiştir. Zengin bir halk edebiyatına sahip olan Çuvaş Türklerinin destanlarının olmayışı diğer toplumlarda olduğu gibi Çuvaş Türklerinin de bir destanının olması gerektiği meselesini doğurmuş ve Çuvaş araştırmacılarınca ortak bir amaç olarak düşünülmüştür. Buna bağlı olarak araştırmacı Şuyın Hivetiri, bu konu hakkında ortaya konan en kapsamlı çalışmayı “Ulıp” adıyla hazırlamış ve yayımlamıştır. Hivetiri, uzun bir zaman içerisinde Çuvaş Türkleri hakkında bilgiler edinerek Çuvaş halkının anlatılarını derlemiş ve hayatının büyük bir bölümünü teşkil eden çalışmaları sonucunda Ulıp Destanı’nı ortaya koymuştur. Eserin konuları ve kahramanları özellikle de şekil özellikleri Çuvaş folklorundan, tarihinden, dinî inançlarından, gelenek ve göreneklerinden Çuvaş Türklerinin yaşayış biçimlerinden oluşmaktadır. Destan barındırdığı konular bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Hivetiri, Çuvaş Destanı’na adını verdiği Ulıp’ı, 1996’da Çuvaşça olarak yayımlar. Eserin son bölümünde destanı nasıl oluşturduğunu hakkında bilgiler vermektedir. Hivetiri’nin söylediği şu cümleler aslında destanın nasıl oluştuğunu özetler mahiyettedir:

“Ben tarihçi değilim, araştırmacı da değilim. Ben büyük saman yığnında halkın altından da kıymetli zenginliğini toplayanıym sadece. Ben altmış yıldan daha fazla bir süre karışık kahve renkli çocukluğumdan başlayarak apak saçlı bir ihtiyar olana kadar halkın altından da kıymetli zenginliğini

birer birer didikleyle didikleyle topladım ve ipek ip üstüne geçirerek halkın zenginliğini işledim.” (Hivetiri 1996:570).

Hivetiri, derlediği bu çalışmasının içerisinde Çuvaş Türklerinin geleneksel inanışlarından, hayat tarzlarından, bayramlarından, törenlerinden, ritüellerinden, belirli bir kalıba oturttukları motiflerinden bahsederek, Çuvaş Türklerinin yaşamında ne varsa ele almaya ve bunu kendi kişisel yorumlarını da katarak anlatmaya çalışmıştır. Destan kahramanı olan Ulp, neredeyse destanda geçen bütün konularda ve mücadelelerde yer almış; Hivetiri'nin bir nevi yardımcısı olmuştur. Hivetiri, Ulp üzerinden Çuvaş halkının tüm kültürlerini destana yerleştirmeye çalışmıştır. Bu zengin içeriğin önemli bir parçasını da “iyi ruhlar” oluşturmaktadır. İyi ruhlar, çoğu gelenekte olduğu gibi insanlara doğruyu gösteren, onlara yardımcı olan; bazen de kötü şeylerden koruyan varlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iyi ruhun da bir görevi bulunmaktadır. Bu ruhlar insanlara yardımcı oldukları sırada genelde bir yaratıcıdan emirler alırlar ve buna bağlı olarak yaratıcı ile insanlar arasında aracı da olurlar, onlara yaratıcının mesajlarını iletirler. Çuvaş Türklerinin dinî inançlarında ise Turi'nin (Tanrı) verdiği emirleri yerine getiren iyi ruhlar yer almaktadır. Destanda işlediği konular arasına bu iyi ruhları da yerleştiren Hivetiri, Çuvaş Türklerinin dinî inançlarına da ışık tutmaktadır. Eserin muhtevasında yer yer var olan ve Çuvaş Türklerine veya Ulp'a yardım eden bu iyi ruhlar, destanın içeriğinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Onlar, çektikleri sıkıntılara karşı bir kurtarıcı olarak görülmektedirler. Çuvaş Türkleri, onlara dualar ederler, onlar arayıcılığı ile Turi'dan yardım isterler, kötü ruhlardan, bela ve felaketlerden korunmak için onlara kurbanlar sunarlar. Kimi zaman doğrudan yaratıcıdan değil de onlardan af diledikleri de destanın içerisinde geçmektedir. İyi ruhlar vasıtasıyla kötü bir durum olduğunu düşündüklerinde kendilerinin günah işlediklerini ve bu ruhların da onları cezalandırdıklarını düşünürler. Her ne olursa olsun Çuvaş Türklerinin -kötü veya iyi- tüm ruhlara büyük saygı duydukları destanda açıkça gösterilmek istenmiştir. Çünkü bu ruhlar geleneklerinde var olan inançlarına kazınan bir kült olmuştur. Hivetiri de bu iyi ruhları Çuvaş inançlarında geçtiği gibi eserinde ele almaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı ise Çuvaş Türklerine yardım eden bu iyi ruhlardan -destan bağlamında örnekler vererek- bahsetmek, destanın içinde Hivetiri'nin bu iyi ruhları nasıl işlediğini göstermek, bu ruhların tıpkı Çuvaş inançlarındaki gibi özelliklere sahip bir şekilde geçip geçmediğini Hivetiri'nin çalışmasıyla mukayese ederek ortaya çıkarmak, bunun dışında Çuvaş Türklerinin geleneklerine ve göreneklerine olan etkisine değinmek olacaktır.

Destanda Çuvaş inanışlarında geçen bütün iyi ruhlara rastlanmamıştır. Destanda tespit edilen ruhlar: Pirişte “*Pirişti*”, Pihampar, Pülihşi “*Pülihşi*” ve Kepe'dir.

1. Ulp Destanı'nda “Pirişte”

Pirişte, yer yer melek olarak da adlandırılan bir ruhtur (Nikolsykiy, 2007; 133). İnanışa göre bu ruh birden fazladır. Tanrının hizmetçileri olarak anılan ruh, inanca göre insanların başına gelebilecek olan bela ve felaketleri engellemektedir (Hivetiri, 1996; 260). Çuvaş Türklerine göre insanların iki koruyucu Pirişte'si vardır. İnsanlar doğar doğmaz yanlarına gelerek ölümüne kadar onlarla birlikte olurlar. İnsanlara görünmeyen Pirişte, onların omuz başlarında oturduğu inancı da yaygındır. İnsanları koruduğuna inanılan Pirişte'lerin, insanların yaptığı iyilik ve kötülükleri de Turı'ya bildirdiği bilinir. Turı da buna göre onlara ceza veya ödül verir (Mészáros, 1909; 19-20). İnsanlar öldükten sonra Pirişte'ler insanların ruhlarını imtihan köprüsünden geçirir. Çuvaş Türklerine göre beyaz elbiseli bir kız veya ak saçlı bir kadın olarak inançlara yerleşen Pirişte'lerin kanatlı olduğu da muhayyel edilir. Kimi zaman ev ocağında yaşadığı kimi zaman geceleri dolaştığı kimi zaman da örgü örüp diktiği bilinir. Çuvaş inançlarında ev içerisine kimsenin kullanmadığı özel olarak örülmüş bir havlu asılır. Bu havluyu Pirişte'nin kullandığı düşünülür. Havlu zaman zaman temizlenir. İnanışa göre insanlar yerlerini değiştirdiğinde Pirişte'yi yeni yerleşim yerlerine davet ederler. Etmedikleri takdirde onların eski evde kaldıklarına ve geceleri ağladıklarına inanırlar. Çuvaşistan'ın Çistopol ilçesinde yer alan halk, Pirişte adına senede bir kez olmak üzere dua töreni yaparlar. Dua töreni, Pirişte'nin zor anlarda onlara yardım etmesi, doğru yolu göstermesi ve onları belalardan koruması üzerine olur (Arık, 2005; 50-51; Mészáros, 1909; 19-20).

Destanda iki yerde geçmektedir:

“... <i>Surpan şihni hırarımsem...</i> ”	<i>Havlu astı kadınlar</i>
“... <i>Şirip sıvlıh -yalan sana,</i>	<i>Sağlık sıhhat hep sana,</i>
<i>Vıy-hal, ıvlım,-yalan sana</i>	<i>Güç kuvvet oğlum sana</i>
<i>Hın-hur sana an şipıştır</i>	<i>Kötülük başına gelmesin</i>
<i>Teley sanran an uyriltir</i>	<i>Baht senden ayrılmasın</i>
<i>Tışman teni -ayra pultir</i>	<i>Düşman altta olsun</i>
<i>Tuslıh teni -şumra pultir...</i> ”	<i>Dostluk yanında olsun</i>
“... <i>Sanra irsır şitkılilh şuk,</i>	<i>Sende açgözlülük yok,</i>
<i>Un vırinne sıpaylıh pur.</i>	<i>Tersine alçak gönüllüsün</i>
<i>Tasa çirellı -piriştı pek...</i> ”	<i>Temiz kalpli, melek gibi</i> (Ulup, 2013; 235-236).

Burada yazar Pirişte'yi bir melek vasfında tasvir etmiştir. Çuvaş halkına yaptığı ve yapacağı iyiliklerden ötürü Ulıp'a iyi dileklerinde bulunan halk, onu Pirişte'ye benzeterek sevgisini göstermiştir. Burada havlu asma geleneği ve Ulıp'a yapılan dualar aslında bize Pirişte'ye olan yalvarışı göstermektedir. Ulıp'a yardım etmesi için Pirişte'ye dualar edilmekte,

havlu asılmaktadır. Hivetiri Çuvaş inançlarında yer alan Pirişte'yi burada güzel bir şekilde Ulıp üzerinden işlemiştir.

Pirişte'nin geçtiği bir diğer bölüm ise şurasıdır:

<i>“...Şimarta tırme vırıntah,</i>	<i>“Yumurta zindan yerinde</i>
<i>Alıksırah, hıyamat,</i>	<i>Kapısızca, felaket</i>
<i>İşne kırse kuraymın.</i>	<i>İçine girip gözemezsin</i>
<i>Şimarta tırme itamra,</i>	<i>Yumurta zindan yanında</i>
<i>Unpa Ulıp vırmanta.</i>	<i>Ulıp onunla ormanda</i>
<i>“Mınle uşas?” -tet ina.</i>	<i>“Nasıl açmalıyım?” dedi ona</i>
<i>-Ulıp, -terı pirişti,-</i>	<i>Ulıp, dedi pirişte</i>
<i>An pişırhan pırre te.</i>	<i>Sen hiç üzülme</i>
<i>Şimarta pek tırmene</i>	<i>Yumurta gibi zindanı</i>
<i>Uşma pılep epı te.</i>	<i>Ben açabilirim</i>
<i>Pişıltat’, tem kalat’,</i>	<i>Fısıldar bir şey söyler</i>
<i>İna Ulıp inlanmast’.</i>	<i>Onu Ulıp anlamaz</i>
<i>Tırme vanma tıtınat’...”</i>	<i>Başlar zindan kırılmaya” (Ulıp, 2013; 260).</i>

Burada ise tam olarak Pirişte'nin görevini destanda görmekteyiz. Baş sıkışan Ulıp'a bir anda yardım olarak -inanişâ göre her insanın ölene kadar yanında bulunan- Pirişte yetişir. İyi insanlara yardım eden Pirişte, Ulıp'ın zor anında yanında olmuştur. Burada da tam olarak inanişlarda yer alan bir anlatım destanda işlenmiştir. Yazar burada Çuvaş Türklerinin Ulıp için Pirişte'ye yaptığı duaların da kabul olduğunun mesajını başarılı bir şekilde vermiştir. Pirişte iyi insanların yardımına her zaman koşmakta ve onlara Turı vasıtasıyla yardım etmektedir. Çuvaş geleneklerinde yer alan Pirişte, destanda bu şekilde işlenmiştir. Sonuç olarak, Pirişte'lerin görüldüğü üzere Müslüman Türklerin inançlarında yer alan durumlara benzer bazı özellikler barındırdıkları görülmektedir. Omuz başlarına oturan ve Tanrı'ya iyi veya kötü amelleri ileten iki melek Müslüman Türklerde de var olan bir durumdur. Bir diğer benzeyen özellik ise ölümden sonra ahiret gününde -Müslüman Türklerin inancına göre- sırat köprüsünden geçileceğidir. Bu durumun benzeri ise Çuvaş Türklerin inancında yer alan Pirişte'lerin insanları ölüm sonrası bir köprüden geçirecek olmasıdır. Bu iki meselenin Müslüman Türklerin inançlarıyla benzer özellikler gösteriyor olması dikkate değerdir.

2. Ulıp Destanı'nda “Kepe”

Çuvaş inançlarında yer alan Kepe, Pirişte'lerin başıdır. İnsanın kaderini yöneten ruh olarak inançlarda geçmektedir (Nikolskiy, 2007; 133). Kepe'nin yer ile gök arasında yaşadığını ve Turı ile insanlar arasında bir bağlantı kurduğuna inanılır. Turı, insanlara gönderdiği iyi

şeyleri Kepe aracılığı ile yapar. Kepe, insanların yalvarışlarını, dileklerini ve sunduğu kurbanları Turıya ulaştırır. Sık sık Turı'nın yanına giderek insanlar hakkında bilgiler verir. İnsanlar dileklerini şöyle dile getirir: “Bizden Kepe’ye, Kepe’den Turıya”. Kepe’nin bir de annesi olduğu inancı da yine Çuvaş inançları arasında dolaşmaktadır (Mészáros, 1909; 19).

Destanda üç yerde geçmektedir:

“...*Pliska pihat’ tuhişa*

Kıtse hıvel tuhassa

Çıvaş yili huşnı pek.

Unpa pırle yal-yış ta

Kiltıvaşşı puşşapsa.

-Ey, Mınturi!

Ey, şut hıvel,

Mınpur çiri çun amişi!

Ey, şır amişi!

Ey, aslı Kepe turi!

Es te, şutkun turi!

Kurır pirin çiper pepkene.

İna hıvır hütlihe ilır.

Puşşapsa ıyatpır sirinten.

Tarhaslasa ıyatpır sirinten

Şıkırpa, Tıvarpa, Çikıtpa,

Pişnı hurpa.

Şırlah! Şırlah! Şırlah!..”

Pliska bakıyor doğuya

Bekliyor güneşin doğuşunu.

Çuvaş geleneklerine göre.

Onunla birlikte dostlar da

Baş eğip dua ediyor.

-Ey Ulu Tanrı!

Ey, parlak güneş,

Bütün canlıların anası!

Ey Yer anası,

Ey, büyük Kepe Tanrı!

Sen de Şutkun⁴ Tanrı!

Görün bizim güzel bebeği.

Onu kendi himayenize alın.

Baş eğip diliyoruz sizden.

Yalvarıp istiyoruz sizden

Ekmekle, Tuzla, Peynirle

Pişmiş kazla.

Affedin Affedin Affedin”(Ulıp, 2013; 60).

Bu bölümde Ulıp’a ad verilirken söylenen varlıklar, edilen dualar ve Kepe’nin zikredilmesi Çuvaş geleneklerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. En yaşlı olarak Ulıp’a ad koyan Pliska, güneşin doğuşunun beklenmesi ve toplu bir şekilde dua edilmesi, gelenek-görenek aidiyetini gösterir mahiyettedir. Tanrı olarak vasıflandırılanlar arasında yer alan Kepe’den de Ulıp’ı koruması için yardım istenmektedir. Yazar bütün oluşumları bir arada kullanarak Çuvaş inancını en iyi şekilde göstermek istemiştir.

Diğer bölüm ise aslında önceki bölümün devamı olarak kabul edilebilir:

“...*Pliska çipi-kıykıra*

Şıklesessin şüelle

Pliska yavru şahini

Yukarıya kaldırınca

⁴ Ulıp Destanı’nda geçen özel isim.

<i>Halih pısk timlihppe</i>	<i>Halk büyük şevkle</i>
<i>Çirkuşlense puşşapat’.</i>	<i>Diz çöküp baş eğer</i>
<i>-Ey, aslı Kepe turı!</i>	<i>Ey, büyük Kepe Tanrı</i>
<i>İraskal kineki sanra,</i>	<i>Talih kitabı sende</i>
<i>Şitmil şıçı çitlihp sanra,</i>	<i>Yetmiş yedi kafes sende,</i>
<i>Şitmil şıçı tıslı halal sanra,</i>	<i>Yetmiş yedi renkli söz sende</i>
<i>Şitmil şıçı şıpa sanra.</i>	<i>Yetmiş yedi kader sende</i>
<i>Pirih Ülem-kıykir valli</i>	<i>Bizim Ülem-şahin için</i>
<i>İltin çitlihpren halal uyırca hur,</i>	<i>Altın kafesten söz ayır</i>
<i>İltin çitlihpren şıpa uyırca hur.</i>	<i>Altın kafesten kader ayır</i>
<i>Puşşapsa ıyatpır sanran,</i>	<i>Baş eğip diliyoruz senden</i>
<i>Tarhaslasa ıyatpır sanran:</i>	<i>Yalvarıp istiyoruz senden</i>
<i>Şikırpa, Tıvarpa, Çikıtıpa,</i>	<i>Ekmekle, Tuzla, Peynirle</i>
<i>Pişni hurpa.</i>	<i>Pişmiş kazla.</i>
<i>Şırlah! Şırlah! Şırlah!..”</i>	<i>Affet! Affet! Affet! (Ulup, 2013; 61).</i>

Bu bölümde ise diğer bölümün devamı olarak Kepe’den doğacak olan çocuk için iyi talih istenmektedir. Çünkü bölümde talih kitabının Kepe’de olduğu söylenmektedir. Kaderinin ve gelecek yaşantısının güzel talihlerle dolu olması için Kepe’ye yalvarış yazar tarafından işlenmektedir.

Kepe’nin geçtiği bir diğer bölümde ise ondan şöyle bahsedilmektedir:

<i>“...Ulup tirat’ puşşapsa</i>	<i>Ulup durur baş eğip</i>
<i>Tuhişalla şavrınsa.</i>	<i>Doğuya doğru dönüp</i>
<i>Tısat’ mınçük kılline,</i>	<i>Söyler büyük kurban duasını,</i>
<i>Avaltanah hunine:</i>	<i>Önceden başladığını:</i>
<i>“Ey, Mınturı! Ey, Aslı Kepe turı!</i>	<i>“Ey Ulu Tanrı! Ey, Ulu Kepe Tanrı!</i>
<i>Ey, Pihampar turı! Ey, Şutkun turı!</i>	<i>Ey, Pihambar Tanrı! Ey, Şutkun Tanrı!</i>
<i>İtti turısem te pire an manır.</i>	<i>Diğer Tanrılar, bizi unutmayın</i>
<i>Pirih huta kırır.</i>	<i>Bizim aramıza girin.</i>
<i>Sirinten puşşapsa ıyatpır.</i>	<i>Sizden baş eğerek istiyoruz.</i>
<i>Sirinten tarhaslasa ıyatpır:</i>	<i>Sizden rica ediyoruz:</i>
<i>İrlih-sıvlihp parir pire</i>	<i>Sağlık iyilik verin bize,</i>
<i>Hın-hursençen şılca hıvarir pire.</i>	<i>Belalardan kurtarın bizi.</i>
<i>Tışmansene pirih yenne şulse an kırtır</i>	<i>Düşmanlara yolumuzu gösterme</i>
<i>Pir an şaptır, iş an tivtir tır-pula</i>	<i>Don vurmasın ekini, sıcak yakmasın</i>

Şitmĭl ŧiĭi ĭyĭr sire paratpĭr..."
464).

Yetmiŧ yedi aygır sunuyoruz size (Ulup, 2013,

Bu bölümde Ulup'ın dua ederken bahsettiği ruhlardan biri de Kepe'dir. Bu kısım, Çuvaŧ Türklerinin Kepe'ye ve diğer ruhlara kendilerini belalardan korumaları, iyi dilekler sunmaları, ettikleri ekinlerin korunması için yalvarıŧ ve yakarıŧlarına ve bunun bir bağlantısı olarak onlara sundukları kurbanlara sahne olur. Kurban, yalvarıŧ ve yakarıŧın sonucu edilen duaların kabul olunması için sunulan bir araçtır. Bu bölümde sunulan kurbanın "yetmiŧ yedi" olarak ifade edilmesi ise sembolik bir ifadedir. Yetmiŧ yedi, Ulup Destanı'nda sıkça geçen bir sayıdır. Yetmiŧ yedi sayısı Thompson tarafından Z) Çeŧitli Motif Grupları baŧlıđı altında Z0-Z99 Formüller alt baŧlıđında Z71.5.0.1'de "Formülistik sayı yedi ve katları" olarak not alınmıŧtır (Thompson, 1975d: 555). Yazar, Kepe'yi Çuvaŧ inançlarında yer aldığı gibi insanların yakarıŧlarının Turi'ya ulaŧmasını sağlayan bir ruh olarak iŧlemiŧtir.

3. Ulup Destanı'nda "Pühilŧi"

Pühilŧi, Tanrı'ya en yakın ruh olarak bilinmektedir. Kuzey Çuvaŧ Türkleri arasında "Pühilŧi" olarak geçmektedir. "Pühil" olarak kısa ŧekliyle de kullanılır. Pühilŧi'nin bir annesi "*pühilŧi amiŧi*" olduğuna da inanılır. Pühilŧi, kelime anlamı olarak "dağıtıcı" anlamına gelir (Yegerov, 1935; 386). Halk arasında müjde dağıtıcı olarak bilinir. İnsanlara Turi tarafından müjdelere getirir, iyi talihler verir. Ancak günahkâr olanlara ise uğursuzluklar, kötü talihler getirdiği bilinir. İnsanların duasını Turi'ya iletme inancı arasında yer alır. Bazen de -sinirlendiği zamanlar- bu duaların iletilmesini engelleme gücüne sahip olduğu inanıŧlar arasındadır. Bu sebepten insanlar onunla iyi iliŧkiler içinde olmak için ekme piŧirip kurbanlar sunarlar. Ekme piŧirip kurban sundukları sırada ŧöyle dualar ederler: "*Ey Pühilŧi! Bađıŧla bizi, dualarımızı kabul et. Bizleri kötü ŧeylerden koru, bizlere merhamet et!*" Bazen de Tanrı'nın adıyla bazı dualarda kullanıldığı da görülür: "Turi-pühil, turi-pühilŧi" gibi. Ancak Pühilŧi'nin Tanrı olmakla bir ilgisi yoktur. Tanrının yardımcısı olarak dünyaya gönderilmiŧtir. Pühilŧi'nin yeni doğan çocuklara verilen isimleri kaydetmesi için Turi tarafından yeryüzüne gönderildiği bilinmektedir. Ayrıca Pühilŧi'nin karısı ve çocukları olduğu da kaynaklarda geçmektedir (Aŧmarin, 1982; 23-25; Bayram, 2012; 179-182; Mészáros, 1909; 17-18; Nikolskiy, 2007; 133).

Pühilŧi, Hivetiri'nin destanda sıkça kullandığı bir ruhtur. Hem kısa hem de uzun isimli hâlini kullandığı örnekleri destanda görölmektedir:

*"... Vat Uslati pattıra
Sivatsamçĭ sulhınra!*

*Yaŧlı Uslati bahadırı
İyileŧtir serinlikte!*

*Ah, ŝir amiŝ, anneŝim,
Es te an man, pŭlihŝim!
Uslatiye, kirivne,
Turtsa il-ha hŭv patna.
Vati Ĉikeŝ iytinçen,
Viri kuŝŝul' tikninçen... ”*

*Eh, Yer anası, anacım,
Sen de unutma, pŭlihŝi
Damadını, Uslati'yi,
Çekip al kendi yanına.
Yaşlı Ĉikeŝ'in isteğinden
İlık gözyaşı dökmesinden (Ulup, 2013; 56-57).*

Bu bölümde Ulup'ın babası Uslati savaş anında zor duruma düşmektedir. Bu durumdan kurtulması için karısı Ĉikeŝ, tanrılara dualar eder. Bu sırada Pŭlihŝi'ye de yardım etmesi için yalvarır, bu kötü durumdan kurtulmak için ondan yardım diler.

*“...Pŭlih amiŝ kermenne.
Un çuh pŭlih amişi
Hŭy tŭllineh pupleni:
“Pur halih ta kermenre
İlçiş hiysen teleyne.
Ançah çıvaş kilmeri,
Hŭy teleyne ilmeri”.
ŝavna iltsen Kiriŝmet,
Çike tırŝi, ŝeremet,
Kulsa yarat' savinsa,
Pŭlih amiŝ kermenne
Turŭ amiŝ kermenne
Perse ŝitet paŝkasa
ŝavah pŭlih amiŝne
Hullen kalat' ak şapla... ”
Epi çıvaş ŝirinçen
Kiltim Atil hŭrinçen
Paraymŭr-çi teleyne
Pire -çıvaş halihne?”*

*Pŭlih anne sarayını
O zaman Pŭlih anası
Kendi kendine konuştu:
“Bütün halk da sarayda
Aldılar kendi bahtlarını
Ancak Çuvaş gelmedi,
Kendi bahtını almadı.”
Bunu duyunca Kiriŝmet
Dirsek boyu, garip
Buna sevinir gülüp
Pŭlih ana sarayına
Tanrı ana sarayına
Atılır nefes nefese
Böyle Pŭlih anaya
Yavaşça şöyle söyle
Ben Çuvaş ülkesinden
Geldim İdil kıyısından
Vermez misin bize talihi
Bizim Çuvaş halkına? (Ulup, 2013; 91).*

Destanın bu bölümünde Pŭlihŝi'nin kısa adıyla anılması ve inanışlardaki gibi “Pŭlih anne” olarak geçmesi dikkate değerdir. Pŭlih anne insanlara görünen bir varlık olarak destana yerleştirilmiştir. Bu yazarın bir tercihidir. Destanda Pŭlih anneden iyi talih alamayan Çuvaş Türklerinin başına gelecek olan felaketten bahseder. Bu felaket, kötü bir ruh olan Kiriŝmet'ten gelecektir. Çuvaş Türklerine iyi talih verilmediğini duyan Kiriŝmet, mutlu olur. Çuvaş, Pŭlih anneden baht almak için nefes nefese yanına gelir ki başına gelecek belalardan haberdardır. Ondan iyi dileklerini isterler, bahtlarını güzel yapmasını dilerler.

“... Tĩnçen Őiçĩ hutĩnçen,
 Aslı pũlĩh Őurtĩnçen
 KartlaŐkapa Őĩr Şine
 Pur turĩ ta annĩ tet.
 Őak tĩnçene annisem,
 Yal-yal tĩrih kaynisem
 Őuyttansene tapĩnnĩ,
 LeŐ tĩnçene ıvĩtnĩ.
 Pĩr pũlĩhŐi -Aslati,
 Usala çĩtaymanni,
 Viçĩlense kaynĩran
 Kilte larma yuratman.
 Kĩmsĩrtetse avĩtsan
 Pĩlĩt Őinçen annĩ vĩl,
 LeŐ tĩnçene itkĩnsan
 ŐĩŐse-ŐĩŐse ilnĩ vĩl.
 Őatĩrtatsa yarĩnsan
 ŐĩŐŐmlense ıvĩtinnĩ...”

*Dũnyanın yedi katından
 Bũyũk Pũlih evinden
 Merdivenle yer yũzũne
 Bũtũn Tanrılar inmiŐ
 Bu dũnyaya inenler
 Kũy kũy gezenler
 Őeytanlara saldırdı
 Diğer dũnyaya fırlattı.
 Sadece pũlihŐi – Aslati,
 Usala dayanamayanı
 Çok œfkelen-diğinden,
 Evde oturmayı sevmedi.
 Gũmbũr gũmbũr gũrleyince
 Bulut œstũnden indi o,
 Diğer dũnyaya atılınca
 Çaktı çaktı durdu o
 Çatırdayıp durunca
 ŐimŐek gibi çaktı (Ulıp, 2013; 95).*

Bu bœlũmde ise PũlihŐi farklı olarak merdivenle gœkten inmektedir. Burada PũlihŐi'nin cezalandırıcı bir karaktere bũrũndũđũnũ gœrmekteyiz. Gũnahkȁr Çuvaş Tũrkleri için gœkte ŐimŐek gibi çakan PũlihŐi, bu bœlũmde onlara iyi insan olmaları gerektiğini hatırlatır. İnsanlar ancak bu durumdan ona dualar ederek, kurbanlar sunarak ve af dileyerek kurtulacaklarını bilirler. Hivetiri, bu bœlũmde farklı bakıŐ açısıyla PũlihŐi'nin geleneklerde yer alan gœkte olduğu inancını da destana iŐleyerek ruhun karakteristik œzelliklerini vermeye çalışmıştır.

“... İki Őırma huŐŐinçe,
 Őavra kũlĩ hĩrrinçe,
 Vatĩ hura kuratĩr,
 İna tĩtma tĩriŐĩr.
 Mĩnpur çĩvaŐ pũlĩhne
 Yatpa çĩnseh çũk tĩvir...”

*İki ırmak arasında,
 Őavra gœlũ kıyısında,
 Gœrũrsũnũz yaşlı kazı,
 Tutmaya çalıŐın onu.
 Çuvaş Pũlih 'ini bũtũn
 Anarak kurban verin (Ulıp, 2013; 98).*

Yine burada da PũlihŐi'nin kısa adı olan Pũlih kullanılmıştır. Bu bœlũmde ise Çuvaş Tũrkleri, karŐılaŐabilecekleri sıkıntılardan œtũrũ PũlihŐi'ye dualar eşliğinde kurban kesmeyi dũŐũnũrler. PũlihŐi'ye kurban verilirse onlara yapacakları iŐlerde gũzel Őanslar getireceği inancı bu kısımda işlenmiştir.

<i>“... Vıl sırt urlı lavsempe</i>	<i>Bu tepe üzerinden arabalarla</i>
<i>Mınpur vıl’ih-çırılıhpe</i>	<i>Bir sürü hayvanla</i>
<i>Arıslan pek pulsan ta</i>	<i>Aslan gibi olsan da</i>
<i>Kaşma pulmast’ may şukran.</i>	<i>Geçmek mümkün değil</i>
<i>Şurlih teni şurlihah,</i>	<i>Bataklık gerçekten bataklık</i>
<i>Hıyne tıtat’ çırsırlah,</i>	<i>Kendine çeker çabucağ,</i>
<i>Hıpat’ tıpsır şivarla,</i>	<i>Kapar dipsiz ağız gibi,</i>
<i>Pırıntarmast’ niştalla.</i>	<i>Döndürmez hiçbir yere</i>
<i>Yurat’ şurpuş, Şulanşi,</i>	<i>Tamam, aksakal, Şulanşi</i>
<i>Şul-yırsenin pülhşi,</i>	<i>Yolların pülhşisi,</i>
<i>Kıtra yihne şelleni,</i>	<i>Kıtra soyuna acıdı,</i>
<i>Vısen yenne şul tıtnı.</i>	<i>Onların yönüne yol yaptı</i>
<i>Hıy vıl vatı, kukırsker,</i>	<i>Kendisi kambur yaşlı,</i>
<i>Şurı şüşli, ırısker.</i>	<i>İyi kişi, ak saçlı.</i>
<i>Pin şultan ta irtınen</i>	<i>Bin yıl geçtiğinden</i>
<i>Kıtra şüşli pilikren</i>	<i>Kıvırcık saçı belinden</i>
<i>Kıştah irtıni temelle.</i>	<i>Biraz geçmiş demeli.</i>
<i>Suhali te sarlaka...”</i>	<i>Sakalı da çok gür (Ulup, 2013; 212).</i>

Yazar, bu bölümde diğer bölümlerden farklı olarak Pülhşi’yi insan suretinde ve detaylı bir şekilde kişileştirerek anlatmıştır. Yine Çuvaş’a zor anında yardım eden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çuvaş Türkleri geçemeyecekleri bir engele takılırlar. Tam o anda günahkâr olmayan Çuvaş’a yardımda bulunarak bu zor durumdan onları kurtarır. Bu kısımda kişileştirilme yapılması yazarın destana farklı bir hava katması olarak yorumlanabilir. Sonuçta yazar yine Çuvaş geleneklerine uygun bir şekilde Pülhşi’yi destanın bu bölümüne yerleştirmiştir.

<i>“...Şulti hutri tınçeren</i>	<i>Gök katındaki dünyadan</i>
<i>Kiltim kunta pır-piççen,-</i>	<i>Geldim buraya tek başıma</i>
<i>Teri şıppın pülhşi,</i>	<i>Dedi sessizce pülhşi</i>
<i>Aslı turı pultiri.</i>	<i>Ulu Tanrı yapabilir</i>
<i>Çıvaş halih itla ta</i>	<i>Çuvaş halkı çok fazla</i>
<i>Şırsırlansa kayni ta</i>	<i>Artık haddini aştı</i>
<i>Puštahlanat’ pırmayah...”</i>	<i>Her zaman küstahlaştı (Ulup, 2013; 318).</i>

Bu bölümde ise günahta olan Çuvaş Türklerine bir mesaj getirmiştir. Pülhşi, gökten yere Tanrının onları cezalandırabileceğini söylemek için geldiğini söyler.

<i>Kayah eppin! Pattırlan</i>	<i>Tamam git! Yiğitlen.</i>
-------------------------------	-----------------------------

Sana yivür çarma hal’. *Seni durdurmak zor.*
Pülîh sana pulıştır, *Pülîh yardım etsin,*
İs panine yışınsam *Verdiğim akli kabul et (Ulup, 2013; 363).*

Yine bu bölümde de Pülîhşi’nin kısa isminin kullanıldığını görmekteyiz. Burada Ulup, düşman üzerine gitmek için hazırlanmaktadır. Bu esnada aksakal Ulup’a o anda yardım etmesi için Pülîh’ten yardım ister. Bahtının güzel kılınmasını talep eder.

“...Man vitene şul uşsam, *Büyük ahıra yol açayım*
Mîñ kilışet -san pulat’. *Beğendiğini kendin seç*
Ulup kîrsen vitene *Ulup girince ahıra*
Ayır ilçi kişense. *Aygır başladı kişnemeye*
Hüme şinçe hiş kurat’ *Çit üstünde kılıç görür,*
-Ulup pattir savinat’. *Ulup bahadır sevinir*
Kunti hiş te yapih mar *Bu kılıç da kötü değil,*
Şişse tîrat’ vuthişle. *Parlıyor ateş kılıç gibi*
Ayrı tîrat’, kukalet, *Atı kalkar, tepinir,*
İna Ulup yînerlet, *Onu Ulup eyerler,*
Yarsa titat’ vuthişe, *Tutar ateş kılıcı,*
Şaksa yarat’ hîy şine *Kuşanır üstüne.*
-Tavah sana, Pülîhşî! *-Teşekkür sana, Pülîhşi!*
Atten hakli etkeri *Babamın değerli yadigarı*
Kalleh kuşri tîpkîçne...” *Tekrar geçti varisine (Ulup, 2013; 426-427).*

Ulup, bu bölümde düşmanlarla olan mücadelesinde aygırını ve kılıcını aldıktan sonra inancının kendisine kattığı düşünceyle Pülîhşi’ye yardımlarından dolayı teşekkür eder. Çünkü talihinin iyi gitmesi ve başarılı kılınmasını arkasında iyi insan olup Pülîhşi’yle beraber diğer ruhların da yardımıyla bunu sağladığına inanmaktadır.

Ançah mişirî arimne *Ancak kocası karısına*
Hisepleme pîlmesen, *Saygı göstermeyi bilmese*
Ultavişla purınsan *Aldatarak yaşasa*
Ye şın şumne tek huşsan *Hep aldattığını düşünsen*
Hüme tîrne yur şivî, *Çit üstüne kar yağar,*
Kupalansa usîni. *Yığılıp sallanır.*
Un pek çuhne pülîh te *O zaman Pülîh de*
Pulışas şuk mişirne. *Yardım etmez kocaya (Ulup, 2013; 463).*

Yine bu kısımda da kısa isim olan Pülîh kullanılmıştır. Bu bölümde ise aile yapısının korunmasına ve önemine dikkat çekilmiştir. Eğer iyi insan olmayıp ailesine, eşine ihanet

ederse, onlara bakmazsa, saygı göstermezse Pülihşi'nin bu insana asla yardım etmeyeceği dile getirilir. Onu kötü bir bahtın beklediğine vurgu yapılır.

Görüldüğü üzere destanda en çok geçen iyi ruh Pülihşi'dir. Çuvaş Türkleri; Turı'ya dua ederken onun da adını anarak yardımlar dilemişler, iyi dileklerini sunmuşlardır. Yazar tarafından Çuvaş dinî inanışlarındaki gibi destanda işlenen Pülihşi, okuyucuya da çeşitli mesajlar vermeye çalışmıştır. İyi insan olduktan sonra Pülihşi yardımını esirgememektedir. Ancak günahkâr insanlara da Turı'dan çeşitli belalar getirmekle görevlidir. Hivetiri, Pülihşi'nin varlığını destana en iyi şekilde yerleştirmiştir.

4. Ulıp Destan'ında "Pihampar"

Destanda adı geçen bir diğer iyi ruh da Pihampar'dır. Pülihşi'ye hizmet ettiğine ve onun verdiği görevleri yerine getirdiğine inanılır. Pihampar; yeni doğmuş çocuklara akıl, iyi ruh ve enerji verip insanları gözettiği ve onların kaderine etki ettiği söylenir. İnanışa göre Pihampar, kurt köpeklerine hükmeder. Kurt köpekleri onu dinler, sözünden çıkmazlar. Çuvaş Türkleri, kurt köpeği gördüklerinde "Pihampar yittına çar!" (Pihampar itini durdur) / (itini uzaklaştır) diye söylenirler. Pihampar, kurt köpeklerinin ve vahşi hayvanların çiftlik hayvanlarına saldırmamaları için de görevleri vardır. Çuvaş Türkleri arasında geçen inanışa göre Pihampar'ın diğer görevi de ateşe hükmetmesi ve evrene ateş vermesidir. Bu sebepten Çuvaş Türkleri, ateş yakmadan önce Pihampar'ın adını söylerler (Mészáros, 1909; 23; Nikolskiy, 2007; 132; Arık, 2005; 52-53). Pihampar, Milkoviç'e göre ise Kepe'nin elçisi olarak gönderilmiştir. Yine burada da hayvanları kurtlardan ve vahşi hayvanlardan koruyan ve evrene ateş veren bir ruh olarak geçmektedir. Bunlar dışında memnuniyetlerini dile getirmek için Çuvaş Türkleri; bira eşliğinde Pihampar'a kurbanlar sunarak dualar ederler (Aşmarin, 1982; 32).

Pihampar, ilk yer aldığı bölümde şu şekilde geçmektedir:

<i>“...Ey, Pihampar turı!</i>	<i>Ey, Pihampar Tanrı!</i>
<i>Ivıl aç a pirin</i>	<i>Oğlumuzu bizim</i>
<i>Uhına yumanran tivakan pultir,</i>	<i>Okunu meşeden yapan eyle,</i>
<i>Hış tusa, tuptasa hıyrakan pultir,</i>	<i>Kılıç yapıp, vurup dağıtan eyle,</i>
<i>Vırşıra İretren İrete irttir,</i>	<i>Savaşta saftan safa geçsin,</i>
<i>Vırşıran hıy uripe utsa kile kiltir,</i>	<i>Savaştan sağ salim eve dönsün,</i>
<i>Puşşapsa ıytatpır sanran,</i>	<i>Baş eğip istiyoruz senden,</i>
<i>Tarhaslasa ıytatpır sanran:</i>	<i>Yalvarıp istiyoruz senden:</i>
<i>Şikırpa, Tıvarpa, Çikıtpa,</i>	<i>ekmekle, tuzla, Peynirle,</i>

Pišnĭ hurpa.

Şırlah! Şırlah! Şırlah!..”

Pişmiş kazla.

Affet! Affet! Affet! (Ulup, 2013; 62).

Pliska'nın yeni doğan çocuk için yaptığı dualar arasına ayrı olarak Pihampar'a da yakarışları görülmektedir. Çocuğun kaderi hakkında iyi talihler istemektedir. Burada yeni doğan bir çocuğun gelecek yaşlarındaki talihi için yapılan dualar, Pihampar'ın inanışlarda geçen görevini tam olarak üstlendiğini göstermektedir.

Bir diğer bölümde ise şu şekilde geçmektedir:

Mĭn turĭna asĭnsa

Pihampara şırlahma

Çük parnine pamalla.

Çük vuçahĭ umiñçe

Sikpırşapa Katrine.

Çük puşlihĭn allinçe

Pilĭh hatri, çi pahi.

Çük puşlihĭ vatĭsker,

Vişşĭr şultan irtnişker.

Şĭn mişĭra çıslasa

Pillet şapla kalasa:

-Mişĭrlanas yırike pirten tuhnĭ yĭla mar. -Evlenmek bizden çıkan âdet deĭil.

Kayĭk-kışık te mişĭrlansa çi pĭ kĭlarat’, Hayvanlar da evlenip yavruluyorlar,

Hurt-hĭmĭr ta mişĭrlansa pĭl tĭvat’, Arılarda evlenip bal yapıyor,

Esir te mişĭrlansa pirĭn umra payan. Siz de bugün evlenip önümüzdesiniz. (Ulup, 2013; 434-435).

Bu bölümde ise yeni evlenmiş olan çiftin kaderinin güzel olması için dua edilirken Pihampar'a da seslenilir. Ondan af dilerler. Ona kurban verirler. Evlenmiş olan çiftin çocuklarının olması için dualar ederler. Burada yine Pihampar'a kurban verilmesi, çocuk olması ve kederlerinin güzel çizilmesi için dualar edilmesi, Çuvaş Türklerinin Pihampar'a olan inancını açıklar niteliktedir.

“...Ulĭp tĭrat’ puşşapsa

Tuhĭşalla şavrĭnsa.

Tĭsat’ mĭnçük kĭlline,

Avaltanah hunine:

“Ey, Mĭnturĭ! Ey, Aslĭ Kepe turĭ!

Ey, Pihampar turĭ! Ey, Şutkun turĭ!

Itti turĭsem te pire an manĭr.

Ulĭp durur baş eĭip

Doĭuya doĭru dönüp

Söyler büyük kurban duasını,

Önceden bařladıĭını:

“Ey Ulu Tanrı! Ey, Ulu Kepe Tanrı!

Ey, Pihambar Tanrı! Ey, Şutkun Tanrı!

Diĭer Tanrılar, bizi unutmayın

Pirĭn huta kĭrĭr.

Bizim aramıza girin.

Sirĭnten puşşapsa ıytatpĭr.

Sizden baş eğerek istiyoruz.

Sirĭnten tarhaslasa ıytatpĭr:

Sizden rica ediyoruz:

Irĭlh-sıvlĭh parĭr pire

Sağlık iyilik verin bize,

Hĭn-hursenęen řĭlsa hĭvarĭr pire...” Belalardan kurtarın bizi (Ulıp, 2013; 464).

Bu bölümde ise Çuvaş Türkleri, ruhlardan iyi talih isterken Pihampar’a da yakarışlarda bulunurlar. Başlarına gelebilecek olan felaketlerden korunmak, kaderlerinin güzel olması ve yaşayacakları güzel günler için dileklerini sunarlar. Destanda üç yerde geçen Pihampar, Çuvaş halk inanışlarında geçen özellikleriyle destana işlendiği grlmektedir. Yazar, Pihampar’ın var olan özelliklerini ustalıkta kendi hayal gücünü de katarak okuyucuya hissettirmeye çalışmıştır. şöyle de bir durum var ki Çuvaş inançlarında yer alan ve insanlara iyi talihler getirdiğine inanılan “Pihampar”, kelimesine dikkat edildiği üzere Müslüman Türklerin inançlarında yer alan “Peygamber” kelimesiyle bağdaştığı grlmektedir. Müslüman Türklerin inancında çok önemli bir yere sahip olan Peygamberler; insanlara yardımcı olurlar, onlara doğru yolu gösterirler. uvaş inançlarında geçen Pihampar’ın da bu durumlara örnek olarak benzer özellikler gösterdiği grlmektedir.

SONUÇ

Grldği zere Ulıp Destanı’ndan hareketle destanda var olan ve Çuvaş geleneklerinde büyük önem arz eden iyi ruhlar, destanda yer yer geçmektedir. Hivetiri, tüm ruhlara Çuvaş inançlarında var olduğu gibi kendi hayal gücünü de katıp, kimi zaman kişileştirerek, kimi zaman da olayların içine yerleştirerek en uygun biçimde destanda işlemeyi başarmıştır. Destanda yer verilen bütün ruhlar da geleneklerde nasıl geçiyorsa o özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Hivetiri, Çuvaş halkının destanını oluştururken gelenekleri de göz önüne alarak ortaya bir ürün çıkarmak istemiştir. Destanda geçen iyi ruhlar ise bu çalışmanın küçük bir parçasını oluşurmaktadır. Hivetiri’nin bir ulus kimliği oluşurma gagesi ve bunun sonucuna bağlı olarak dağınık bir şekilde halk anlatmalarında yer alan “Ulıp” ile ilgili bilgileri derleyip bir araya getirerek ve eksik noktalara da kendi hayal dünyasından eklemeler yaparak bu destanı oluşturması Fin ulusal destanı olan Kalevala’yı ortaya çıkaran Lnnrot’un çalışması ile ilişkilendirilebilir. Ancak Lnnrot, daha çok manzum malzemeler kullanmışken Hivetiri, mensur malzemeler kullanmıştır. Geniş bir yelpazeye sahip Çuvaş gelenek ve inançları içerisinde yer alan iyi ruhlar, Ulıp Destanı’nın içeriğine g katmıştır. uvaş Türklerinin inançlarının içerisinde barındırdığı iyi ruhları -Ulıp Destanı özelinde- incelediğimizde Pirişte, Pihampar gibi ruhların Müslüman Türklerde yer alan bazı inançlarla (ve kişilerle) bağdaştığı grlmektedir. İncelenen tüm iyi ruhların Çuvaş Türkleri

için ne kadar önemli olduğu ortadadır. Dolayısıyla her kötü anlarında onların yalvarışlarını duyan, onlara yardım eden, günah işlediklerinde onlara doğrunun yapılması gerektiğini gösteren ve kısacası doğumdan ölüme kadar olan yaşantıları boyunca hatta ölümden sonra da onların yanında olabilen bu ruhların inançlarda olan varlığı aşikârdır. Destanda geçtiği kadarıyla bu ruhlar, -barındırdığı özellikleri açısından- ortaya konmuştur. Her ruhun kendine has özellikleri olduğu görülmektedir. Hepsi de iyi bir amaç için hizmet etmektedir. Sonuç olarak destanlar, nesilden nesile okutulan değerli eserlerdir. Bu yüzden Hivetiri, bu ruhları destana yerleştirerek inançlarda yer alan bu kültün unutulmamasını ve diri kalmasını sağlamaya çalışmıştır.

Kaynaklar

Arık, Durmuş, “*Hıristiyanlaştırılan Türkler Çuvaşlar.*” Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.

Aşmarin N. İ. “*Vvedeniye v Kurs Çuvaşskoy Narodnoy Slovesnosti*”, Çuvaşskiy Fol’klor Spetsifika Janrov, Çeboksarı, 1982.

Bayram Bülent, “*Şuyın Hivetiri’nin Ulıp Destanı (Çuvaş Kalevalası Üzerine Bir İnceleme)*”, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2012.

Bayram, Bülent, “*Ulıp, Çuvaş Destanı*”, Ankara, Türksoy, 2013.

Hivetiri, Şuyın, “*Ulıp, Çıvaş Eposı*” Şupaşkar, Çıvaş Kineke İzdatelstvi, 1996.

Mészáros, G., “*Csuvas Nèpköltèsi Gyűjtemény – A Csuvas Ösvallás Emlèkei*”, I. Cilt, Budapest, Macar Bilimler Akademisi Yayınları (Kiadja a Magyar Tudományos akadèmda), 1909.

Nikolskiy, N.V., “*Sobranie Soçineniy v Çetrieh Tomah,*” Tom II, Çeboksarı, 2007.

Thompson, Stith, “*Motif Index of Folk-Literature*”, C. 5, Bloomington, London, 1975d.

Yegorov, Vasilij Georgieviç., “*ЧУВАШСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ*” Şupaşkar, Çuvaş Devlet Üniversitesi, 1935.

Yüce, Nuri, “*Coğrafya, Tarih, Halk Bilgisi, Dil ve Edebiyat Bakımından Çuvaşlar*”, TDAY-B 1994, Ankara, 1996 s. 205-229.

ABSTRACT

The Chuvash Turks have a very important place among the Turkish peoples they live in. The Chuvash Turks, who stand out with their linguistic differences, have a very rich folk literature. The epics, tales, proverbs, stories and riddles in this folk literature are very common. The most important of this literature is undoubtedly the epic "Ulup" prepared by Şuyın Hivetiri over many years. The Ulup Epic is a heroic epic that contains very extensive information about the Chuvash Turks. The epic mentions the life of the Chuvash Turks, their folk beliefs, religious beliefs, lifestyles, rituals and many other topics. The most important hero of the epic is the character called "Ulup". The entire epic proceeds through this hero. Ulup takes part in every subject in the epic and helps the Chuvash Turks. He is with them in their bad moments. Hivetiri, generally realizes what he wants to tell through "Ulup". Ulup is undoubtedly an indispensable element of the epic and a reflection of the people. Hivetiri's process of creating the Ulup Epic consists of the stories his mother told him at a young age and the narratives he obtained by wandering among the Chuvash people.

We have mentioned that many subjects are mentioned in the epic. One of the important subjects among these subjects is "Good Spirits" which constitutes the content of the article in question. Ulup Epic mentions these good spirits while touching on many subjects. Because these spirits are of great importance to the Chuvash people. These spirits are like protectors of the Chuvash Turks from bad troubles and disasters. They try to be with them in every bad moment. Good spirits are an important subject for the Chuvash people. It will of course be important to address such a valuable subject. "Good Spirits" mentioned in this epic constitute the subject of this article. Because epics and the subjects in their content constitute the reflection of that people. Epics help to keep traditions and customs alive and to learn lessons by holding a mirror up to the past. Such important cult works are a situation where every society feels the need for an epic. The existence of an epic in a society explains the fact that that society has a vast cultural treasure to pass on to future generations. Epics that emphasize national feelings have become a source of pride in the society they are in. This pride has been formed when the memories of people's past, which they call "epic" in their written form, have transformed into cult works. Here, Ulup has emerged as a product of Hivetiri. Good spirits, as in most traditions, appear as beings that show people the truth, help them; and sometimes protect them from bad things. Every good spirit has a duty. While these spirits help people, they generally receive orders from a creator and accordingly act as intermediaries between the creator and people, conveying the creator's messages to them. In the religious beliefs of the Chuvash Turks, there are good spirits that carry out the orders given by Turı (God). Hivetiri, who also includes these good

spirits among the subjects he covers in the epic, also sheds light on the religious beliefs of the Chuvash Turks. These good spirits, which are occasionally present in the content of the work and help the Chuvash Turks or Ulıp, are one of the indispensable elements of the epic's content. They are seen as saviors against the troubles they suffer. The Chuvash Turks pray to them, ask for help from Turı through them, and offer sacrifices to them in order to be protected from evil spirits, troubles and disasters. Sometimes, it is also mentioned in the epic that they ask for forgiveness from them rather than directly from the creator. When they think that something bad has happened through good spirits, they think that they have committed a sin and that these spirits are punishing them. In the epic, it is clearly intended to show that the Chuvash Turks have great respect for all spirits -good or bad-, no matter what. Because these spirits have become a cult engraved in their beliefs that exist in their traditions. Hivetiri also tried to address these good spirits in his work as they are mentioned in the Chuvash beliefs. The aim of this study is to talk about these good spirits that help the Chuvash Turks -by giving examples in the context of the epic-, to show how Hivetiri handles these good spirits in the epic, to reveal whether these spirits have the same characteristics as in the Chuvash beliefs by comparing them with Hivetiri's work, and to touch on their impact on the traditions and customs of the Chuvash Turks.